

KONFERANSE «RAOUL WALLENBERG – SYMBOL OR MYSTERY?»
Arrangert av *The Living History Forum* i Stockholm, October 18-19. 2012.

2012 er erklært som Sveriges Wallenberg-år. Konferansen i Stockholm den 18. og 19. november, som ble arrangert av *Forum för Levanda Historie*, er en av flere markeringer i den forbindelse. Konferansedeltakerne kom fra en rekke land og miljøer; slektninger av Wallenberg, personer han reddet i Budapest i 1944 og 1945 og andre ungarske flyktninger, representanter for de jødiske samfunn i Sverige, kunstnere, akademia, media, diplomati og det politiske establishment. Denne bredden ga konferansen en friskhet, som lett kan gå tapt i mer spesialiserte fora.

Beretningene om Raol Wallenbergs innsats i Budapest i 1944 og 1945 ga inntrykk av en person med et stort talent for organisatorisk improvisasjon også, i tillegg til det personlige mot som han har vært mer kjent for. Men mest av alt at slo det imot en hvordan han leste sin samtid og tok et moralsk valg, som en viktig påminnelse til den deterministiske «historieforståelse» og kollaboratører fra krigens dager som vil ha oss til å tro at de verken visste noe eller hadde noe valg.

Fortielsen av Wallenbergs skjebne fra offisiell ungarsk, sovjetisk og svensk side var i særlig fokus på denne konferansen. Ungarske myndigheter fjernet det første Wallenberg-monumentet i Budapest, for å holde seg inne med Sovjet. De russiske innrømmelsene er fortsatt meget forbeholdne når det gjelder omstendighetene rundt Wallenbergs død etter at han ble arrestert av sovjetiske agenter i Budapest. En konsekvens av denne holdningen er at det spekuleres over hvor brutal og tilsiktet hans bortgang kan ha vært, og at det spres et inntrykk at det nåværende regimet ikke har kuttet den mentale navlestrengen sin sovjetiske fortid. Det offisielle Sverige sviktet Wallenberg etter krigen. At en amatør av en ung «levemann» maktet det profesjonelle diplomater iallfall kunne ha forsøkt å gjøre, gikk nok på æren løs. Flere svensker insisterte på at Wallenberg allerede måtte være død, en diplomat i et møte med Stalin til og med, for å få saken ut av verden av hensyn til Sovjet. Svenske diplomater og politikere ivret for å bedre forholdet til sin mektige nabo i øst, etter å ha inntatt rollen som vennligsinnet nøytral i forhold til Hitler-Tyskland så lenge det så ut til at tyskerne ville gå seirende ut av krigen.

Det ble antydnet av flere innledere at Sverige trenger Wallenberg, men ikke fortjener ham. For en ikke-svensk fremstår Wallenbergs skjebne som et nasjonalt traume, med visse

likheter til drapet på Palme i den forstand at det fortsatt er ukjent hvem som drepte Palme og hvorfor. De fleste nordiske land har slike nasjonale traumer i forlengelsen av den andre verdenskrig, som er blitt fortiet, fornektet eller bortforklart. I Norge har vi det til og med i to forskjellige versjoner, i etterkant av arrestasjonene og deportasjonene av de norske jødene og andre jøder som bodde i Norge i 1942 og 1943. *Ordrene* om å forfølge jødene var tyske, med noen parallelle initiativ fra det nazistiske partiet Nasjonal Samling, men det var nordmenn i ulike typer offentlig tjeneste som utførte ordrene, samtidig som det var nordmenn som varslet og hjalp jøder til å flykte også. *Politiembetsmannen* Knut Rød, som sto for den daglige ledelse og koordineringen av jødeforfølgelsene, ble frifunnet etter krigen fordi noen politivenner stilte opp for ham i retten i regi av en kynisk forsvarer, og jugde på ham en ledende rolle i norsk motstandsbevegelse. Deretter ble sakens hans bortforklart og fortiet. Rød levde et langt og fredelig liv, med offentlig pensjon etter at han sluttet i politiet. *Polititjenestemannen* Alf Pettersens krigshistorie ble også bortforklart og fortiet, men med andre følger enn for Rød. Pettersen hadde en sentral rolle i å hjelpe jøder på flukt, men ble aldri berømmet for det, så lenge han levde. Snarere tvert i mot faktisk; slepne jurister latterliggjorde ham under rettsoppgjøret og insinuerte at han umulig kunne ha reddet livet til hundrevis av jøder, noe han faktisk gjorde sammen med sin betrodde krets av patrioter.

Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi (NSfK) har ved flere anledninger tatt initiativ til og støttet nordiske tilbakeblikk på den smertefulle historien til marginaliserte minoriteter, og andre grupper som storsamfunnet sviktet da humaniteten ble satt på prøve. Man ser gjerne at NSfK tar flere initiativ av denne type.

Per Ole Johansen

Oslo november 2012.